

Toborzó

Öreg volt, beteg, és a világon senkinek sem volt szüksége rá. Nyomorúság dolgában Vaszilij Ivanovics már elérte azt az állapotot, amikor az ember nem kérdezi többé önmagától, mi lesz vele holnap, ellenben mélyen foglalkoztatja, vajon miből élt meg tegnapelőtt. Intim szálak a betegségén kívül senkihez és semmihez sem fűzték. Idős, aggszűz húga, akivel 1920-ban együtt vándorolt ki Oroszországból Berlinbe, tíz éve halt meg. De már nem hiányzott, idővel megszokta emléke kiüresedett alakját. Azon a napon, a villamoson, az orosz temetőből hazatértében, ahol D. professzor temetésén vett részt, élettelen rémülettel tűnődött az elhanyagoltságon, amelybe húga sírja süppedt: a sarkok festése itt-ott lepattogzott, és a neve is csak nehezen volt kivehető a hársfa átsuhanó árnyékában, amely elmosta betűit. D. professzor temetésén vagy egy tucat fásult, öreg emigráns vett részt, akiket a halál szégyene és útszéli egyenjogúsága fűzött össze. Ácsorogtak, mint ilyen esetekben szokás, egyszerre együtt és egyedül, afféle bánattól sebzett várakozással, mialatt a szerény szertartás, a fejek feletti gallyak evilági sürgölődésétől hangsúlyosan rőtta megszokott köreit. A nap elviselhetetlen volt, különösen üres hassal; mégis, az illendőség kedvéért felöltöt viselt, hogy leplezze zakója szolid kegyvesztettségét. És noha egész jól ismerte D. professzort, és becsületes erőfeszítéssel próbálta belső szeme előtt tartani az elhunyt kedves ábrázatát ebben a meleg, vidám júliusi szélben, amely egyre hintáztatta, fodrozta, végül erőszakkal kiűzte elméjéből az ismerős képet; mindazonáltal gondolatai egyre-másra átcsusszantak emlékezetének azon szegletébe, ahol a húga, halálából feltámadva, teljes valójában tért vissza, megrögzött szokásaival, súlyosan és testesen, akár a bátyja, különleges ismertetőjével, egy pápaszemmel meglehetősen férfias, húsos, vörös, mintha lakkozott orrán, és olyan szürke zubbonyban, amelyet manapság a szociálpolitikai aktivitást kifejtő orosz hölgyek viselnek; fennkölt, fennkölt lélek!, eleven, már az első pillantásra, bölcs, ügyes és tevékeny, ám – kissé meglepő módon – csodásan mélabús, amit csak V. I. vett észre, és amiért, a végső elemzés eredményeként, annyira szeretete őt, amennyire.

Valahol a villamos legvégében, a személytelen berlini tömegben, volt egy másik öreg mekkült is, egy visszavonult ügyvéd, aki szintén a temetőből jött hazafelé, és szintén hasznavehetetlen volt mindenki számára, engem kivéve. Vaszilij Ivanovics csak felületesen ismerte, és azon tanakodott magában, hogy beszédbe elegyedjen-e vele, ha történetesen együvé sodorná őket a villamos cserélődő, zagyva töltőtömege; ezalatt a másik, továbbra is az ablakhoz tapadva az utcák kanyargását figyelte, gunyoros kifejezéssel rútul elhanyagolt arcán. Végül (és éppen ez volt az a pillanat, amelyet sikerült elkapnom, ezután már nem veszítettem szem elől a regrutát), V. I. felállt, és mert egy ideje már nehéz és esetlen volt, a kalauz segített neki lemászni a megálló hosszúkás köszigetére. Amint a járdára lépett, tempós hálával vette magához saját, felülről érkező karját, amit a kalauz még mindig a kabátujjánál fogva szorongatott. Ezek után megfontoltan elfordította lábfejét, megfordult, és óvatosan körülmékelve nekivágott az aszfaltnak, azzal a szándékkal, hogy átkel a veszélyekkel terhes úttesten, és egy nyilvános parknak veszi az irányt.

Épségben átért. Kicsivel korábban, a temetői templomkertben, amikor a reszketeg öreg lelkész, a szertartással összhangban, feltette a kérdést, amit a kórus válaszolt meg, az elhunyt örök emlékezetét zengve, V. I.-nek olyan hosszas és fáradságos erőfeszítésébe került letérdepelnie, hogy mire térde kontaktust teremtett a talajjal, a kórus már befejezte az éneklést, mire V. I. nem bírt újra felkelni; az öreg Tihotszkij segítette fel, mint ahogy az imént a kalauz segítette le. Ezen iker-benyomások megnövelték a szokatlan kimerültség-érzetet, amelyet kétségtelenül átszínezett az a bizonyos utolsó göröngy, mindazonáltal a maga módján kellemes volt; és V. I., fontolgatva, hogy túl korai volna még megtérnie a Jótékonyági Otthonba, az unalmas, eltompult emberek közé, akik gondoskodnak róla és ellátják, végül a nádpálcájával rábökött egy padra, hogy aztán lassan, az utolsó pillanatig ellenállva a gravitáció kényszerének, megadóan leüljön.

Szeretném megérteni, vajon honnan ered ez a boldogság, ez a boldogsághömpöly, amely azon nyomban mérhetetlenné, áttetszővé és becselessé változtatja az ember lelkét. Végül is, gondolják meg, itt van ez az öreg, beteg ember, aki már a halál jegyét viseli homlokán, aki elvesztette szeretteit: feleségét, aki még Oroszországban elhagyta Dr. Malinovszkijért, a közismert reakciósért; az újságot, ahol dolgozott; olvasóját, barátját és névrokonát, a drága Vaszilij Ivanovics Malert, akit halálra kínoztak a vörösök a polgárháború éveiben; bátyját, aki rákban halt meg Karbinban; és végül a hűgát.

Rémülten újra felidézte a mocsokpettyeket húga sírkeresztjén, amin már táborot ütött a lopakodva burjánzó természet; már vagy hét éve teljesen felhagyott a sír gondozásával, hogy az elemek szabad prédájául engedje át. Ekkor megdöbbenő elevenséggel egy férfi alakja rajzolódott ki előtte, akit a húga egykor szeretett — az egyetlen férfi, akit valaha is szeretett: Garsin-szerű figura, félőrült, aszkóros, elbűvölő férfi, szénfekete szakállal és cigányos szemekkel, aki váratlanul föbe lőtte magát egy másik nő miatt — az a vér az ingmellén, azok a kicsi lábfejek a csinos cipőben. Aztán minden átmenet nélkül a húga jelent meg előtte, mint iskoláslány, kicsi, vadonatúj fejével, alaposan megnyírva a lezajlott tifuszfertőzés után, amint arról magyaráz neki, a díványon ülve, hogy milyen bonyolult tapintási érzékletek fejlődtek

ki benne; ez olyannyira így volt, hogy élete attól kezdve a tárgyak közötti misztikus egyensúly szakadatlan fenntartásává vált: mentében megérinteni a falat, bal tenyere sikló, könnyed ütésével, majd a jobbal is, mintha belemerítené a kezét a tárgy nyújtotta élménybe, hogy tiszták legyenek, békében a világgal, hogy visszatükröződhessenek benne. Ebből következően később főleg a feminizmus kérdései foglalkoztatták, egy női patikát vagy valami effélét vezetett, vagy valami egész mást, és démonok tébolyult terrorja alatt állt, mivel – ahogy ő mondta – nem hitt Istenben.

Rég elvesztve tehát hűgát, akit olyan különleges gyöngédséggel szeretett a könnyekért, amelyeket a nő éjjelente érte hullatott, hazafelé tartott a temetőből, ahol a röhejes locsogás, meg egy lapát föld felélesztette ezeket az emlékeket; nehézkesen, erőtlenül és esetlenül cipelve a súlyt, amelyet nem bírt felemelni a térdeplésből, és amelyet nem bírt leereszteni a villamos peronjáról (a jólelkű kalauz egészen meggörnyedt a lenyújtott kezét húzó tömegettől – noha azt hiszem, az egyik utas is segített neki); fáradtan, magányosan, kövéren és megszegyenülve, az avított erényesség minden árnyalatával átszínezve, toldott-foldott alsóneműjében, kopott nadrágjában, elhanyagolt, szeretetlen, szedett-vedett rongyokba burkolt testének teljében V. I.-t mégis az a majdnem trágár és ismeretlen eredetű gyönyörűség járta át, amely váratlan rohamával már nem egyszer meglepte hosszú és gyötrelmes élete során. Csendben ült, kezét sétatálcájára markolatán nyugtatva (bár egy alkalommal öntudatlanul kifizetette az ujjait), és vaskos combját oly szélesre tárva, hogy kigombolt felöltőjétől övezett gömbölyű pocakjának tömege a pad szélén pihent. Méhek serénykedtek feje felett a virágba borult hársfa körül, amelynek sűrű, ünnepi lombkoronája súlyos, negédes illatfelhőt árasztott, és alatta, az árnyékában, a sétálóösvény mentén, széttaposott *citromvirágok* ragyogó, sárga szőnyege terült el, a ledöngölt lócitromhoz hasonlatosan. Egy nedves, piros víztömlő húzódtott keresztben, az apróska nyilvános park közepén, a hibátlanul nyírt pázsiton, és egy kicsivel arrébb ragyogó cseppekben víz permetezett belőle, kísérteties szívárványt vonva a tömlő csőre köré. Néhány galagonyabokor és egy kehelyforma nyilvános véce között látszott a galambszürke utca, ahol egy plakátokkal borított hirdetőoszlop állt, mint egy kövér harlekin, és villamosok követték egymást, sűrűn, csikorgó jajongással.

Ez a kis utcai park, ezek a rózsaa gyások, ezek a zöld lombok – V. I. már vagy ezerszer látta őket, a maguk egyszerű és teljes átváltozásaiban – most újan, elevenen szikráztak, átragyogva a végzetten, részt vállalva belőle – hányszor megtapasztaltuk már a boldogság ilyen szeszélyeit, ő és én! Kezében a helyi orosz emigráns újsággal egy férfi telepedett le ugyanarra a sötétké, napsütötte, vendégszerető és jelentéktelen padra. Nehezemre esne leírni ezt a férfit; szeretném hangsúlyozni, hogy használhatatlan lenne a leírásom, mert az önarcképek ritkán sikeresek, a szemek kifejezése mindig erőltetett marad – ez a nélkülözhetetlen tükör hipnotikus varázsa. Hogy miért határoztam úgy, hogy a férfit, aki mellett ültem, Vaszilij Ivanovicsnak fogom nevezni? Nos, azért, mert az apai névnek és a keresztnévnek ez az elegye olyan, mint egy karosszék, és ő vaskos volt és puha, arca széles és barátságos; csak ült, kezét sétatálcáján pihentetve, kényelmesen és mozdulatlanul; csak a szembogarai rebbentek ide-oda, lencséje mögött, erről egy felhő úszik, arra egy teherautó dökög, itt egy verébtojó eteti csibéit a murván, ott szaggatott, döcögő mozgással kis fakocsit ráncigál madzagon egy mindenről megfélemedkezett kisgyerek (a fakocsi az oldalára dőlt, de a gyerek rendületlenül vonszolta maga után). D. professzor nekrológja feltűnő helyet foglalt el az újságban, és én siettem V. I.-t a lehető leglehangolóbb és legtipikusabb körülmények közé helyezni; így történt hát, hogy elintéztem azt a kirándulást a temetésre, noha az újság közleménye szerint az időpontot a különkiadásban adják majd hírül – de mondom, siettem, és azt kívántam, bárcsak ott lett volna azon a temetésen, mert pontosan az a fajta figura volt, akiket orosz szertartások alkalmával látni, oldalt álldogálva; és mindezt megjelenésének szokványos természetével akartam hangsúlyozni; és mert lágy, kékre borotvált arcának telt vonásai egy moszkvai szociálpolitikus hölgyre, Anna Aksakovára emlékeztettek, akit gyerekkoromtól ismertem (távoli rokonom volt), így majdnem véletlenül, de már-már fegyelmetlen részletességgel megalkottam a hűgát is, és mindez szédítő sebességgel történt, mert bármi áron, de szükségem volt egy hozzá hasonló alakra, több mint két éve küzdelmesen készülő regényem egyik fejezetéhez. Mit érdekelt engem, hogy ez az elhízott úriember, akit az előbb láttam nehézkesen leereszkedni a villamos peronjáról, és aki mellett most ültem, orosz volt-e egyáltalán? Annyira örültem neki! Olyan tág, olyan formálható figura volt! Érzelmek furcsa keverékét éreztem, mintha megfertőzött volna ez az idegen az alkotás lángoló boldogságával, amely megborzongatja egy művész bőrét. Szerettem volna, ha kora, nélkülözései és a gyomrában növekvő daganat dacára V. I. mégis részesedhetne boldogságom borzalmas hatalmából, hogy bűnrészességével megváltsa annak jogtalanságát, hogy többé ne magányos érzet legyen, a téboly felettébb ritka változata, szörnyeteg szívárvány, amely átível benső létezésemen, hogy hozzáférhetővé legyen legalább két ember számára, hogy beszélgetés témájává válhasson, ekképp szerezve meg a valós, gyakorlati létezés jogait, amitől kegyetlen, elvadult, fuldokló boldogságom más-különbön megfosztaná. Vaszilij Ivanovics (ragaszkodom ehhez az elnevezéshez) levette fekete kalapját, de mintha nem azért tette volna, hogy felfrissítse kicsit a fejét, hanem azzal a pedáns szándékkal, hogy üdvözlje gondolataimat. Lassan megcsapkodta a feje búbját; a hársfa árnyékai átúsztak vaskos kezének erein, majd újra átbukdácsoltak szürkés haján. Aztán ugyanolyan lassan felém fordította fejét, vetett egy pillantást emigráns újságomra, majd arcomra, mely olyan kifejezést öltött magára, mintha olvasna, végül fenségesen elfordult, és újra feltette a kalapját.

Kovács Péter: Helyzet

De már az enyém volt. Hamarosan feltápáskodott, kiegyenesedett, sétatálcáját átvette egyik kezéből a másikba, tett egy apró, puhatolódzó lépést, majd csendesen távozott, örökre, ha nem tévedek. De magával vitte, mint a pestist, a különleges ragályt, amely a szentség kötelékeivel láncolta hozzám, és egy pillanatra halálra ítélte egy bizonyos fejezet vége felé, egy bizonyos mondat kanyarulatában.

Az engem megtestesítő személy egyedül maradt a padon, kezében az orosz újsággal átült az árnyékba, ahol korábban V. I. foglalt helyet, és a hársfa hűvös árnyékmintái, melyek korábban elődjét koszorúzták, most az ő homlokán fodrozódtak.

Márton Róza Krisztina fordítása